

ÁMK könyvtárak

a 203/1986. MM sz. Útmutató tükrében

A címből első pillantásra kitűnik, hogy az ÁMK könyvtárak kettős funkciójából az iskolai könyvtári feladatok ellátásának jelenlegi helyzetére vagyunk kíváncsiak. Közelebről arra, hogy ez az iskolai könyvtári tevékenység mennyire felel meg a 203/1986. MM sz. Útmutatóban (*Útmutató az iskolai könyvtárak fejlesztéséről*) található normatíváknak.

Érintőlegesen kitérek az iskolai könyvtárak működését befolyásoló objektív körülményekre is, azaz a telepítés és az elhelyezés problémáira, majd az állománnyal, a személyi feltételekkel és a szolgáltatásokkal foglalkozom. Ezek a feltételek ugyanis döntő módon behatárolják a deklarált célok és feladatok teljesítését.

Telepítés és elhelyezés

„A kettős funkciójú iskolai és közművelődési könyvtárat az iskola – mint a település művelődési alaptevékenységének – bázisán, az iskolán belül vagy közvetlen közelében (200 méteren belül) célszerű kifejleszteni és működtetni. Az utóbbi esetben az iskola zavartalan könyvtári szolgálatát a megfelelő gyűjteményrészek iskolába való kihelyezésével kell megoldani” (Útmutató).

Ez az elvárás nagyon is ésszerű, és szerencsére a közel 300 ÁMK könyvtár döntő többsége meg is felel ennek. Sok variáció létezik a célnak megfelelő megoldásokkal.

Első helyen emliteném a kifejezetten ÁMK-nak (nevelési központnak) tervezett épületeket, ahol – a nagyságrendtől függően – az egész intézmény egy fedél alatt, vagy legalábbis egy telken lévő épületgyűttesben nyert elhelyezést (Kecel, Földes, Kunszentmiklós).

Következnek azok, ahol az eredeti művelődési vagy oktatási intézményt új épületszárnyal bővítették (Besenyőtelek, Borsodivánka, Halásztelek), illetve az egymás mellett felépi-

tett, egymástól függetlenül működő intézményeket összevonták (Sarud, Németkér).

Vannak olyan ÁMK-k is, ahol az összevonás előtt nem megfelelő helyiségben működött a községi vagy az iskolai könyvtár, esetleg egyik sem, és ahol az ÁMK létesítése után két tanterem összenyitásával vagy kiegészítő épületrész felhúzásával oldották meg a könyvtár elhelyezését (Tázlár, Bócsa, Ócsény, Mecseknádasd).

Olyan ÁMK könyvtárak is vannak, melyeket, sajnos, nem sikerült közvetlenül az iskola mellé telepíteni, de községekről lévén szó, a távolságok nem nagyok, a 200 m-en belüli elhelyezést meg tudták oldani, és a lehetőségekhez képest mindkét helyen rendezett és jó körülmények között lévő állomány fogadja a látogatókat (Mezőhegyes, Szank, Dunaszentgyörgy, Lánycsók).

„...A C-típusú közművelődési és iskolai könyvtári szolgálat együttes kifejlesztése még a kisebb településeken is csak 100 négyzetméteresnél nagyobb térben oldható meg... A kettős könyvtári szolgálat zavartalanságát elősegíti, ha a könyvtár nemcsak az iskolán belül, hanem az utcáról közvetlen bejáratral is megközelíthető a nyilvánosság számára” (Útmutató).

Az ÁMK könyvtárak országos átlagos alapterülete nagy valószínűséggel eléri, sőt inkább meghaladja a javasolt 100 négyzetmétert, mert közülük többen ettől pozitív irányú alapos eltérést mutatnak, és csak kevesen térnek el ettől negatív irányban.

Az előbbieken példaként felsorolt intézményeknél a helyzet a következő:

a) Kecel 600 négyzetméter, 2 szinten, közvetlen bejáratral az utcáról is; Földes 276 négyzetméter, jelenleg csak az iskolával közös főbejáraton megközelíthető; Kunszentmiklós 420 négyzetméter, csak az iskolán át megközelíthető;

b) Besenyőtelken 192 négyzetméter, közvet-

lenül a főkapu melletti bejáróval; Borsodivánka 100 négyzetméter, csak az utcán át megközelíthető, de közvetlenül az iskola mellett épült; Halásztelek 148 négyzetméter, két bejárattal;

c) Sarud 160 négyzetméter, külön is megközelíthető, de sajnos emeleten van; Németkér 70 négyzetméter, csak az utcán át megközelíthető, de közvetlenül az iskola mellett van;

d) Tázlár 116 négyzetméter, önálló épület az iskola udvarán; Bócsa 141 négyzetméter, két bejárattal; Ócsény 68 négyzetméter, csak az iskolán át megközelíthető; Mecseknádasd 240 négyzetméter, önálló épület az iskola udvarán;

e) Mezőhegyes az ÁMK-ban, 160 négyzetméteren, iskolai könyvtár, a községben 210 négyzetméteres közművelődési könyvtár; Dunaszentgyörgy 80 négyzetméteres felnőtt és gyermek közművelődési könyvtár a községben, az iskolában a tanáriban pedig szakkönyvtár, a tantermekben letéti könyvtárak; Lánycsók 128 négyzetméteres iskolai és közművelődési könyvtár a faluban, pedagógiai szakkönyvtár a tanáriban; Szank 100 négyzetméteres gyermek és felnőtt közművelődési könyvtár, az iskolában iskolai könyvtár és pedagógiai szakkönyvtár.

Állomány

„A kettős funkciójú könyvtárnak a két könyvtártípus gyűjtőkörét alapul véve kell állományát fejlesztenie, az általános iskolai és közművelődési normák együttes alkalmazásával, elkerülve a két könyvtártípus gyűjteményének indokolatlan párhuzamosságait. (Lakosonként legalább 3, tanulónként pedig 10 kötet az állomány nagysága). ...a kézikönyvtár a teljes állomány 10%-a... A kettős funkciójú könyvtár az évi könyvtermésből legalább 400–500 könyvcímet szerez be mintegy ezer példányban... évente legalább 70–80 folyóirat, napi- és hetilap előfizetése szükséges” (Útmutató).

Az általános művelődési központok átadása után, a könyvtárak összevonásakor az egyes állományok elérték a fenti normát, kiegészítésre elsősorban a kézikönyvtárak szorultak. A könyváremelések drasztikussá válásával és a beszerzési keretek – néhány kivételtől eltekintve – stagnálásával a helyzet folyamatosan, sőt rohamosan romlik. A szükségesnél egyre kevesebb könyv, egyre kevesebb példányban kerül

a polcokra. Még az oktató-nevelő tevékenységet segítő, kiegészítő dokumentumok beszerzése is hiányt szenved.

Az évi 400–500 könyvcím beszerzése egyre inkább elérhetetlen álom a kistelepülések ÁMK könyvtárai számára. Jó, ha évi 250–350 címet sikerül beszerezniük, esetenként ezt is póthittel. A norma szerinti 70–80 folyóirat, napi- és hetilap ezeken a településeken még az áremelések előtt sem volt biztosított, mostanában ez inkább 20–30 féleséget jelent, és véletlenül fordul csak elő, hogy a rengeteg új sajtóorgánumból valamelyiket felfedezheti az olvasó a könyvtárban.

Azok a könyvtárak tartják még magukat valamennyire, ahol az összevonáskor a könyvbeszerzési keretek nem csak összeadódnak, hanem a fenntartó komoly összeggel meg is emelte azokat, és azóta is igyekszik lépést tartani a könyvtárakkal, mint pl. Kecelen, Földesen, Mezőhegyesen, Kunszentmiklóson.

Személyi feltételek

„A kettős funkciójú könyvtár személyi szükségleteit a két könyvtártípus személyi normáinak együttes alkalmazásával, a lakosság és a tanulólétszám nagysága alapján kell meghatározni... vezetésére önálló (főfoglalkozású) pedagógus-könyvtáros alkalmazása indokolt. A pedagógus-könyvtáros az iskola nevelőtestületének tagja” (Útmutató).

Az általános művelődési központok könyvtáraiban bizony kevesebb pedagógus-könyvtáros dolgozik, mint ahogy azt az Útmutató kívánatosnak tartaná. Inkább az a jellemző, hogy vagy pedagógus, vagy könyvtáros az illető. Azaz nagyon sok a pedagógus ezekben a könyvtárakban, de közülük kevésnek van könyvtáros szakképesítése. Ennek ellenére nagy szükség van itt rájuk, hiszen egy-két, esetleg három tantárgy szaktanárai és pedagógiai, pszichológiai felkészültségük, hozzáértésük is kamatozik a tanulók és a kollégák könyvhöz, könyvtárhoz való szoktatásában. Ha netalán hajlandók elvégezni a könyvtárkezelői tanfolyamot, ezekben a kis könyvtárakban teljes értékű munkát végezhetnek.

A szakképesített könyvtárosok jelentős része középfokú képesítéssel (esetleg csak alapfokúval) rendelkezik, és sajnos ebben a könyvtártípusban is előfordulnak szakképzetlen munkások, ami részben a nagy fluktuációval magyarázható.

Pedig az ÁMK könyvtárosnak egyszemélyben többféle elvárásnak kell megfelelnie. El kell látnia a közművelődési és az iskolai könyvtárosi teendőket, de munkája nem lehet ezek egyszerű összegeződése a nyolc órás munkaidő alatt. A könyvtárnak megfelelő helyet kell elfoglalnia a pedagógiai folyamatban az óvodások és az iskolások esetében is. Az olvasás, a könyv megszerettetését a legkisebбекnél célszerű elkezdni. Ehhez a könyvtárosnak ismernie kell az óvodai programot, az általános iskolai nevelés és oktatás tervét akkor is, ha nem pedagógus. Részt kell vennie a különféle tantárgyi munkaközösségek munkájában, mert csak így képes megfelelő szakirodalommal ellátni a pedagógusokat és a tanulókat. Így tud kapcsolatokat kiépíteni pedagógus kollégáival, akik nélkül tevékenysége nem lehet igazán hatékony. Nemcsak a tanórákat, hanem a különféle szakkörök, klubok, műhelyek munkáját is segítenie kell odaillő könyv- és folyóirat-állománnyal. A felsorolt tudnivalók és teendők csak az iskolai könyvtárosi feladatok sikeres ellátásához szükségesek, de az ÁMK könyvtáros közművelődési könyvtáros is.

Szolgáltatások, nyitvatartás

Az Útmutató sorrendjét azért cseréltem fel, mert véleményem szerint csak az a könyvtár tud kinyitni és szolgáltatni, amelyik rendelkezik telephellyel, állománnyal és megfelelő könyvtárossal. Ebben az esetben „A tanítás ideje alatt biztosítani kell a könyvtári órák zavartalan megtartását és a tanításhoz szükséges eszközök széles körű felhasználását a nevelési-oktatási tevékenység valamennyi színterén. Ki kell alakítani a zavartalan könyvtárhasználat lehetőségét tanítást követően, az olvasótermi helybenhasználat, a kölcsönző szolgálat... kívánatos arányait és ritmusát. A főfoglalkozású könyvtárossal működő... könyvtár nyitvatartási ideje legalább heti 28 óra... A kettős funkciójú könyvtárakat... a tanítási szünetekben is nyitva kell tartani” (Útmutató).

Tehát az ÁMK könyvtárnak a kettős funkcióból eredően úgy kellene működnie (nyitvatartani és szolgáltatni), hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon! Azaz a tanulóknak és a tanároknak a tanítási idő alatt és után is úgy kéne biztosítani az oktató-nevelő munkához a terepet és az eszközöket, hogy ezenkívül a felnőtt olvasók érdekei se szenvedjenek csorbát.

Így azután a variációk, megoldások végtelen sokaságát találjuk ezen a területen, amit természetesen messzemenően befolyásolnak az illető könyvtár objektív körülményei. Ti. hiába is tart nyitva délelőtt az a könyvtár, amelyik csak az iskolán át közelíthető meg, felnőtt olvasók esetleg véletlenül tévednek oda. Ami tulajdonképpen jó is, mert ha pl. tanítási óra van a könyvtárban, a pedagógus nem nagyon örül, hogy az olvasók fesztelenül ki-be sétálnak, elvonva ezzel a tanulók figyelmét. Ez az egy légtérben működő könyvtárakra vonatkozik, ami az utóbbi évtizedben egyre inkább divattá válik, de ami a legkevésbé alkalmas a kettős funkció megvalósítására.

A nyári szünetekben pedig, ha a könyvtáros pedagógus, számára is biztosított a nyári szabadság, és ilyenkor bizony legtöbb helyen zárva találjuk a könyvtárat is. De olyan ÁMK is van, ahol a könyvtáros a lelke a különböző szünetes gyermekprogramoknak, foglalkozásoknak (Földes, Kecel). Sok kistélepülésen a kiírástól eltérően is kölcsönöznek a könyvtárosok, legtöbb esetben megnyújtják a nyitvatartási időt. Pl. már a tanítás megkezdése előtt és a szünetekben is szívesen állnak a tanulók és a tanárok rendelkezésére, a felnőtt olvasók egyéni kérésére, kívánságára pedig munkaidejükön túl is kölcsönöznek (Halásztelek, Földes, Kecel, Lánycsók).

Ezek és még sok más egyéb tény, gond, óhaj, kívánság teszik változatossá a könyvtárak nyitvatartását és szolgáltatásait.

Az ÁMK könyvtár lehetőségei és szerepe a különböző korcsoportok pedagógiai folyamatainak kiteljesedésében

Óvodások. A legtöbb ÁMK könyvtár foglalkozik valamilyen szinten a település óvodáival, akár integrálódott az óvoda az ÁMK-ban, akár nem. Ez a tevékenység azonban teljesen önkéntes, ti. kötelező tanterv az óvodában szerencsére még nincs.

A felismerés, hogy az olvasóvá nevelés nem az olvasástaniással kezdődik, eléggé nyilvánvaló, és az óvodai nevelési program is elismeri a könyves környezet jó hatását. Így aztán az óvónők és a könyvtárosok a legtöbb ÁMK-ban bevezetik a kicsiket a könyvtár elvársolt kastélyába, megszerettetik és megismertetik a könyvek világát e korosztállyal.



Az ismerkedés van ahol esetleges, van ahol 1-2 alkalmat jelent, de van, ahol évek óta rendszeresen 5-10 alkalommal látogatnak az óvodások a könyvtárba, többé-kevésbé forgatókönyv szerint. A foglalkozásokat az óvónő és a könyvtáros vezeti, bemutatva a gyerekeknek a témával kapcsolatos könyvet, lemezt, diafilmet. Ezek a programok természetesen a korosztálynak megfelelően játékosak, mozgással, énekel, kötetlen beszélgetéssel fűszerezettek.

Igen figyelemreméltó ebben a témában a Kísérletek és Tapasztalatok 9. sz. módszertani füzeté, amely a besenyőtelki, a debreceni és a sarudi általános művelődési központok óvodáinak és könyvtárainak együttműködésének tapasztalatait összegzi.

Az iskolai tanulókkal való foglalkozás az iskolai – és így az ÁMK – könyvtáros számára már nem egyéni hobbi, hanem munkaköri kötelesség.

Az alsó tagozatban a nevelés és oktatás terve még csinján bánik a könyv- és könyvtárhasználati ismeretekkel, de hivatalosan mégiscsak innen datálódik a tervszerű és folyamatos megismerés. A kisdíákok fokozatosan ismerkednek meg a könyvtár számukra gyarapított gyűjteményével; mesekönyvekkel, gyermeklexikonnal, a Bölcs bagoly és Búvár sorozatokkal, a Helyesírási és Értelmező Szótárral, a különböző gyermeklapokkal. És általuk megismerik az író, a cím, a tartalomjegyzék, a fejezetek, a kiadó, a fülszöveg stb. fogalmát. E korosztály foglalkozásai is játékosak; vetítenek, báboznak, zenét hallgatnak, játékokat készítenek, rajzolnak a gyerekek, miközben elsajátítják a könyv- és könyvtárhasználat alapismereteit.

A felső tagozatban a könyv- és könyvtárhasználat folyamata fokozatosan összeérik, eggyé válik, és az egyes tantárgyakhoz is kapcsolódik, elérkezett a többkönyvű oktatás ideje. A tanulók most már elmélyülnek a könyvtá-

ri stúdiómban, megismerkednek a könyvek fajtáival, a könyvtári szakrenddel, a katalógus használatával, a bibliográfiával, a folyóiratokkal, az olvasók jogaival és kötelességeivel. Ismereteik segítségével anyagot gyűjtenek, kutatómunkát végeznek, irodalomjegyzéket készítenek. Mindez azonban csak abban az esetben valósul meg, ha a könyvtáros, képzettsége és rátermettsége révén, nem csak a tanulókat szoktatja hozzá a könyv- és könyvtárhasználat-hoz, hanem pedagógus kollégáit is. Nagyszerű példákat találunk erre sok ÁMK könyvtárban, hogy csak néhányat említek: Földes, Besenyőtelek, Sarud, Kecel, Mezőhegyes, Mecsek-nádasd, Halásztelek, Őcsény, Kunszentmiklós stb.

Összegzés

A könyvtár miliője, a könyvtárközeltség pozitívan hat a tanulók aktivitására, a könyvtárhasználat beépítése a nevelő-oktató munka folyamatába sokkal átgondoltabb tervező-szervező munkát igényel a hagyományos óravezetésnél, ám annál sokkal hatékonyabb, hiszen a tananyag feldolgozása mellett közművelődési feladatokat is megold, s miközben a pedagógus ilyen feladatokat vállal, maga is művelődik, kialakítja az önművelés iránti igényt. Így válik a könyvtárhasználatra épített nevelő-oktató munka a korszerű művelődés eszközévé. A tanulóban olyan művelődési szokások alakulnak ki, amelyeket magukkal visznek az életbe, s képesek azt környezetüknek is átadni.

Az ÁMK-k kialakulásával párhuzamosan megindult a könyvtárak adta lehetőségek felhasználása a tanítási-tanulási folyamatban. Voltak és vannak pedagógusok, akik tanmeneteiket könyvtárhasználatra dolgozták át, s ehhez általában igénybe vették a könyvtáros segítségét is. Az utóbbi években ehhez a munkához nagyon sok segítséget nyújtottak a megyei könyvtárak is, ti. sok megyében összegyűjtötték és kiadták a jó könyvtári órákat. Ennek ellenére a szakorák könyvtárban tartása még mindig nem elég rendszeres, ami a képzés hiányosságaira vezethető vissza.

Az országot járva azt tapasztalom, hogy ahol a megyei könyvtár szakmai-hálózati központként kiemelten foglalkozik a kettős funkciójú könyvtárakkal (Tolna, Baranya, Bács, Szolnok), ott észrevehetően hatékonyabban működnek a könyvtárak, jobb a berendezésük, felszereltségük, az állományuk. A megyei-

könyvtárak módszertani segítségként kiadtak minta működési szabályzatot, gyűjtőkori szabályzatot, munkaköri leírást, ezenkívül továbbképzésekkel, tanfolyamokkal segítik a könyvtárosok szakmai felkészültségét.

Az ÁMK könyvtárakban tapasztalható problémák nem ismeretlenek az iskolai és a közművelődési könyvtárakban sem. Országos jelenség, hogy a tanárok nem szívesen veszik igénybe a könyvtárat, a könyveket a tanítási óráikhoz, kevesen élnek a többnyelvű oktatás lehetőségével. Ettől a súlyos gondtól csak akkor szabadulnak meg, ha a felsőoktatási intézményekben bevezetik ezt a stúdiumot, és már ott komolyan veszik, hogy a hallgatók a gyakorlatban is elsajátítsák. Akkor nemcsak a könyvtáros tartana órákat a könyvtárban, és nem kellene erőszakoskodnia feleslegesen a

könyvtártól idegenkedő tanár kollégákkal, hogy gyakrabban vegyék igénybe szakóráikhoz a könyvtárat.

Sajnos, az állománygyarapításra fordítható éves beszerzési keretek állandó csökkenése, a könyvtárosok képesítése, fluktuációja, az esetleges helyszűke is mind, mind feltalálható a könyvtári hálózat különböző egységeiben. Nem is lehet ezeket egyedileg orvosolni – esetleg átmenetileg –, hanem csak az egész magyar könyvtárügy alapos megtámogatásával erkölcsi és anyagi vonatkozásban egyaránt. Jelenleg sajnos nem vagyunk abban a helyzetben, hogy új fejlesztési programokat, feladatokat javasoljunk könyvtárainknak, a cél egyelőre – bármilyen drámaian is hangzik – a mindenáron való életben maradásuk lehet.

Kériné Tóth Ildikó

Nyílt levél és tervezet

Tisztelt Miniszter Úr!

Tájékoztatjuk, hogy a könyvtárak és információs intézmények önkéntes egyesüléssel létrehozták a Könyvtári és Informatikai Kamarát azzal a céllal, hogy a nyilvánosság erejével szolgálja a tudományos intézményi érdekek képviselését és védelmét.

Bizton reméljük, hogy a mai kulturális irá-

nyításnak nem kell bizonygatnunk, hogy a könyvtárak a demokratikusan működő társadalmak nélkülözhetetlen alapintézményei, ugyanakkor átérezzük a jelenlegi gazdasági helyzetünkből adódó veszélyeket, amelyekkel az ágazatnak naponta meg kell küzdenie, hogy a könyvtárak szolgáltatási lehetőségei ne korlátozódjanak tovább. Ezért tisztelettel felajánljuk szakértelmünket és kérjük Miniszter Urat,



hogy könyvtári és információs intézmények működését érintő kérdésekben ne döntsön a Kamara megkérdezése nélkül. Annál is inkább fontosnak tartjuk a beleszólás lehetőségét, mert a minisztériumon belül gyakorlatilag – még a rendszerváltás előtt – minimálisra csökkent a könyvtári osztály súlya.

A Könyvtári és Informatikai Kamara igényt tart arra, hogy a jogszabályok előkészítésében részt vegyen, szakmai érdekeket érvényesítsen mind a magas szintű törvényelőkészítésben, mind a törvények keretei között feltétlenül sorra kerülő új miniszteri jogszabályok alkotásában.

Ígényt tart a Kamara továbbá arra, hogy véleményét nyilváníthassa a fontosabb intézményvezetői változtatások, kinevezések előtt, pályázatok elbírálásánál. Jogot formál a Ka-

mara arra, hogy a könyvtári és informatikai intézmények költségvetését érintő átfogó és részletes szabályok kiadásába alakítólag beleszóljon.

A Kamara felelősséget visel az államigazgatási döntések szakmai megalapozottságáért, véleményét nyilvánítja, javaslatokat tesz.

Kérjük Miniszter Urat, hogy magas szintű irányító tevékenysége során támaszkodjon a Kamara szakmai erejére, s a döntések előkészítésébe vonja be a testületet.

Kívánunk Önnek sikert és jó egészséget felelősségteljes szerepének betöltéséhez.

Budapest, 1990. szeptember hó 20.

Tisztelettel:
Szita Ferenc
elnök

A Magyar Kulturális Kamara állásfoglalása a kulturális szféra vagyonáról és finanszírozásáról (Tervezet)

A Magyar Kulturális Kamara a békés rendszerváltás történelmi időszakában a különleges helyzet lehetőségeit és az átmenet gondjait mérlegelve, a kulturális szféra vagyonáról és az intézményrendszer finanszírozásáról olyan terv vázlatát terjeszti elő, amely nem ellentétes az önkormányzati törvénnyel, beillesztendő a kormány tulajdon- és privatizáció koncepciójába és az államháztartási törvény átdolgozandó és kidolgozandó tervezetébe.

Kiinduló tézisek

1. A társadalmi lét újratermelésének négy kölcsönösen összefüggő, de működési elveiben és módszereiben eltérő szférája van, amelyeket nem lehet azonos szabályozórendszerrel kezelni. 1.1 A politikai szféra állami felelősséggel végzett tevékenységei az államigazgatás, a védelem, a jog- és rendbiztonság intézményrendszerében jelennek meg, amely intézményrendszer finanszírozása kizárólag vagy döntően állami feladat. 1.2 A gazdasági szféra kizárólag vagy döntően a piaci verseny elvei és módszerei szerint működik. 1.3 Az egészség-

ügyi (népjóléti, társadalombiztosítási), oktatási, tudományos, kulturális szféra intézményei részben állami felelősség- és kötelezettségvállalással működnek. 1.4 A privát szféra (a család), amelyhez az állam a fenti intézményrendszereken keresztül számos áttétellel kapcsolódik, ám működését közvetlenül nem szabályozhatja.

2. Miközben az egészségügyi, oktatási, tudományos, kulturális szféra intézményrendszerében a pazarlás és a hiány mindenütt egyszerre van jelen, kétségtelen, hogy ezen intézményrendszer jellemzője az infrastrukturális lepusztultság, a gazdasági ellehetetlenülés; a nemzetgazdaságban olyannyira kívánatos privatizáció e területeken alapvető intézményeket sodorhat veszélybe.

3. Az egészségügy, oktatás, tudomány, kultúra intézményrendszerének jó része sem elvileg, sem módszertanilag nem sorolható a versenyszférába. Nálunk még nem alakult ki, s hosszú ideig nem is fog kialakulni az a civil társadalom, amely szerves gazdasági fejlődés eredményeként képes eltartani ezt az intézményrendszert. Átmeneti korszakban az átmenet törvényszerűségeit kell figyelembe venni,

tehát az e szférába tartozó alapvető szolgáltatást nyújtó intézményeknek garantálni kell a költségvetési támogatást.

4. A kulturális szféra (közművelődés, művészetek, tömegkommunikáció) finanszírozásáról, működtetéséről és vagyonáról nem külön-külön, hanem együtt, összehangoltan kell dönteni.

5. A kormány privatizációs programjába és az államháztartási törvény tervezetbe lényeges elemként kell beilleszteni a kulturális szféra vagyoni és finanszírozási problémáját, összehangoltan az önkormányzati törvénnyel.

Javaslatok

A továbbiakban csak a szűkebb kulturális szférával, a közművelődés, a művészetek, a tömegkommunikáció intézményrendszerével foglalkozunk; ennek mintájára dolgozható ki az oktatás és tudományos kutatás finanszírozási szisztémája is.

1. Moratórium. Alapvetően fontos, hogy a tulajdonreform folyamán a kulturális szféra (az államháztartási törvény által is garantáltan) reális működési forrásokhoz jusson. A kulturális intézmények, kulturális vállalatok ingatlan és ingó vagyonának tulajdonjogi rendezése, illetve bármilyen gazdasági hasznosítása a tömegkommunikációs, közművelődési, művészeti tevékenységek gazdasági helyzetének stabilizálását, javítását kell hogy szolgálja. Szükségesnek tartjuk tehát a privatizációs törvény, illetve az államháztartási törvény életbe lépéséig valamennyi kulturális intézményre (ezek ingatlan és ingó vagyonára) értékesítési moratórium elrendelését. A Magyar Kulturális Kamara ebben a szemben veszt részt az Országgyűlés által elfogadott moratóriumjavaslat törvényi kidolgozásában.

2. Törvény a nemzeti kulturális intézményekről. A Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete 1990. június 1-én kelt javaslatával egyetértve szükségesnek tartjuk, hogy az Országgyűlés hozzon törvényt a nemzeti kulturális intézményekről. A törvény mellékletében felsorolt intézmények finanszírozása, fenntartása, működtetése központi állami feladat, amelyhez a helyi önkormányzatok az ilyen intézmények által nyújtott szolgáltatások helyi igénybevételének arányában járulnak hozzá. A Magyar Kulturális Kamara közreműködik az „Érdek és Érték” című lap 1.

évfolyam 5. számában közzétett tervezet érvényre juttatásában.

3. Az önkormányzati törzsvagyon kulturális része. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. tv. 79. paragrafusához kapcsolódóan törvény, illetve szabályzati törvények utalják a törzsvagyon, ezen belül a forgalomképtelen törzsvagyon körébe a helyi, illetve a megyei önkormányzati területen lévő, ám a nemzeti kulturális intézmények körébe tartozó ingó és ingatlan kulturális vagyont. Törvény utalja a törzsvagyon, ezen belül a korlátozottan forgalomképes törzsvagyon körébe a helyi önkormányzatokhoz tartozó összes többi kulturális intézményt. Ha az ilyen intézmény az önkormányzat szerint nem alkalmas kulturális funkcióra, akkor más célra hasznosítani vagy eladni csak a Művelődési és Közoktatási Minisztérium és az érdekelt szakmai szervezetek képviselőiből álló szakértői bizottság véleményének kikérésével lehessen, és a bevételt csak kulturális célra lehessen felhasználni. (A hivatkozott törvény 82. paragrafusa /1/b./ bek.-ben megjelölt forráson belül elkülönítve.) A Magyar Kulturális Kamara közreműködik a szakágazati törvénytervezetek kimunkálásában és az önkormányzati törvény hivatkozott paragrafusaihoz történő illesztésében.

4. Az állami felelősség és a Nemzeti Kulturális Alap. Az Országgyűlés hozzon törvényt a Nemzeti Kulturális Alap létrehozásáról. Az Alap lehetőleg tagolt, többcélú vagyonkezelő központként működne. Az Alap a „Tulajdon és privatizáció” című kormányzati tézisek 10. oldalán felsorolt új tulajdonosok között vagy a kincstáron belül elkülönítve, vagy a társadalombiztosításhoz hasonlóan önálló tulajdonosként jelenne meg.

A Nemzeti Kulturális Alap ingó és ingatlan vagyona az alábbiakból tevődik össze: 1. A nemzeti kulturális intézmények. 2. Az önkormányzati törvény hatálya alá nem tartozó, tehát a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közvetlen felügyeletéhez tartozó költségvetési kulturális intézmények, beleértve a külföldi magyar kulturális intézményeket is. 3. Az önkormányzati törvény hatálya alá nem tartozó, tehát a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közvetlen felügyeletéhez tartozó vállalatok. 4. Az állami vagyon privatizációja során egyszeri juttatásként átadott ingatlanok és értékpapírok.

A Nemzeti Kulturális Alaphoz tartozó intézmények működési költségeinek forrásai: 1. Az állami költségvetés, amely évente egy bizo-